

כבוד ידידי הרה"ג ר' שמואל שליט"א בן מו"ר הגר"ם זצ"ל

אחר דשה"ט, רציתי לחוות לך דעתי על מה שכבר דיברנו בטלפון ועל מה שכתבת במכתבך בנוגע העופות שנמצאו בהם כמין בשר מקולקל במראה לבן בשוק במקום הזריקה, והוא מתפשט עד חקרומים שסביב הגידים שבצומת הגידים, וכשהייתי משמש כרב בבית השחיטה היה נהוג עד עתה לאסור על פי הוראת אביך מו"ר ז"ל, ולדעתי יש להמשיך כן להורות. ומאחר ששמעתי ממך וראיתי מכתבך שדעתך להתירם באתי בזה לחשיבך.

והנני להציע לפניך דברי אלה לבאר לך טעם האיסור, וכבר אמרו חז"ל על כן יאמר מלחמות ה' את רחב בסופה וכו'.

- א -

הנה עיקר הנידון הוא דמאחר שהלקותא נוצר מחמת חומר הזריקה שנזרק בתוך השוק, ולפעמים מחמת שלא נספג כראוי הרי זה מקלקל הבשר, וזה מתפשט עד חקרומים שסביב צומת הגידים, הרי זה ריעותא במקום צומת הגידים שעליו כתב הרמ"א בסימן נ"ו ס"ט, דבכל מקום דאיכא מכה במקום צומת הגידים אפילו אינו רק נפוח ונצרר הדם מאחר שהיה צריך בדיקה ואין אנו בקיאים בעוף הוא טריפה.

ושמעתי ממך שהטעם שאתה סומך עליו להתיר הוא, משום שגם אביך מו"ר הגאון בעל הקנה בושם זלה"ה היה נוהג לקלוקל הליחות שהיה אדוק על הגידים ומכשירן, ולא היה חושש בזה לומר שאין אנו בקיאים בבדיקת הגידים, והבנת טעמו, דכיון שאין זה ריעותא גמורה אלא ריעותא קצת שפיר אנו בקיאים בבדיקת הגידים כמבואר בספרו (ח"א סימן מח), והכי נמי כיון שאין זה ריעותא גמורה מאחר שלא ראינו שריעותא זו גרם לפסיקת הגידים יש לנו לסמוך על בדיקת הגידים.

ובאמת אין הנידון דומה לראיה, דמעולם לא עלה על דעתו למדוד הריעותא בזה שאנו בודקים אם הלקותא קילקל הגידים או לא, ואם לא נמצא גידים נפסקים אז יקרא ריעותא קצת, שהרי אין אנו בקיאים בזה, דאם הוא ריעותא ברורה שהבשר נרקב ונתמסמס אין אנו סומכים על בדיקתנו בגידים כלל, וחוששים שכשם ששלט הריקבון בבשר כמו כן שלט הריקבון בגידים וכמו שנתבאר ברמ"א ובנו"כ סימן נו, ואפילו אם לא נמצא שום גיד שנפסק נטריפנו, שאין אנו בקיאים לבדוק הגידים אם שלט בהם הריקבון, ועוד דאין אנו יודעים בדיוק כל הסי"ג גידים היכן הם ואולי הגיד הנעלם ממנו נלקח ונרקב.

אלא ששם מדובר לענין ליחה הטבעי שנמצא במקום הגידים בכל עוף, ולא נשתנה מראה הבשר כלל ואין שום חשש שנרקב הבשר הרגיל כלל, ואם נמצא שינוי באותה ליחה שסביב הגידים, בזה כתב שכדי לקבוע אם שינוי זה נקרא ריעותא על כרחך שאנו צריכים לברר אם הוא פוסק גידים גם כן בדרך כלל, דאלי"כ אין לנו סיבה לומר כן, שהרי הליחות מצד עצמו אינו קלקול כלל לא בתוך הבשר ולא בתוך הגידים כי לכל עוף יש ליחות שם, ורק כשאנו מוצאים גידים פסוקים אז מוכח ששינוי זה הוא ריעותא לגוף הגידים, ועל זה כתב בספרו שם שיש לבדוק כמה אחוז מהם יש בהם פסיקת גידים כדי לקבוע שזה נקרא ריעותא, ואז יהיה נעשה כאן ריעותא חדשה שלא נזכר בחז"ל ופוסקים, ואם יתברר שעופות אלו שיש בהם הליחות אין בהם פסיקת גידים אין כאן ריעותא כלל, ואמרינן שהליחות מצד עצמו הוא ליחה בריאה. אבל באופן שיש ריקבון בבשר בזה אין אנו סומכים על הבדיקה כלל ואפילו אם לא נמצא אחד מאלף בפסיקת גידים, אנו חוששים שכשם ששלט הריקבון בבשר כמו כן שלט בגידים ואין אנו יכולים להבחין בכך.

ומה שהיה אביך מו"ר זלה"ה נוהג לקלוקל הליחות האדוק על הגידים אין זה משום שהיה סומך על בדיקת הגידים במקום שיש ריעותא, אלא היה בודק אם ליחות זה יש לה ריעותא, דאם היה הליחה אדוק מאוד על הגידים ולא ירד בקלות מכיון שהניסיון הוכיח על עצמו שיש בכחאי גונא פסיקת גידים הרי זה ריעותא, ואז גם אם לא מצא שום פסיקה בתוך הגידים והיו נראים כשלמים וחזקים הטרף משום שאין אנו בקיאים, ואם הליחה ירד בקלות אז ידע שהוא ליחה רגיל הנמצא תמיד במקום הגידים ואין זה מחלה, ואין כאן ריעותא כלל.

- ב -

ודברים אלו מפורש בספרו שבאופן שיש ריעותא גמורה הנזכר בפוסקים שהוא לקותא אין אנו סומכים על בדיקתנו בשום פנים, אפילו אם לא נמצא אף פעם פסיקת גיד, דאין הריעותא נמדד

לפי התוצאות שאנו רואין בבדיקת הגידין, כמבואר בתשובתנו שכתב (ח"א סימן מז ד"ה והנה) בזה"ל, דברקבון ממש כמו מיחוי בשר בכחאי גוונא אני נהוג להטריף בלי שום התחכמות וכסתימת דברי האחרונים, וכו' דחיישין כיון שאין אנו בקיאים במספר הגידים וגם מחמת דקותם חיישין אולי יש ריעותא באיזה גיד ולא נרגיש בזה. ע"כ. וכן כתב עוד שם (סימן מח ד"ה ועוד הרי) דאין אנו יכולים לסמוך על מה שאנו מוצאים כמה מהגידין שאנו מכירים אותם שהם שלימים ובריאים בלי שום לקותא, דיש לחוש אולי נלקה אחד מהגידין שאין אנו מכירים אותם. ע"כ.

וחזר ושנה הדברים בחלק ב' (סימן מא אות ד ד"ה והפוסקים) דכשיש ריעותא במקום צומת הגידין לא הוה חיישין מסתמא שנלקה טפי ממה שאנו רואין אי לאו משום דאין אנו בקיאים במקום צומת הגידין וכן נמי לא הוה חיישין שסופו להתקלקל יותר ויותר. ע"כ. ומבואר מדבריו דכשיש ריעותא חיישין מחמת זה בעצמו שקילקל הגידים מאחר שאין אנו בקיאים, ולא רק אם נמצא לפעמים פסיקת גידין חיישין לכך. וכן כתב עוד שם (סימן מ אות ג ד"ה אלא) דאין אנו בקיאים להבחין אם שלטה החולי בצומת הגידין, דבבשר ניכר החולי טפי מבצומת הגידין עצמו וכיון דשלטה החולי סביב הגידין חיישין ג"כ להגידין עצמן. ע"כ.

ולענין ליחה האדוקה על הגידין כתב (שו"ת ח"א סימן מח) בזה"ל, לענין הריעותא שאנו דנין עליה שאעפ"י שאין שם רקבון וצרירות דם הרבה מ"מ הרי הנסיון מוכיח שהוא ריעותא גמורה שמכלה את הגידין ואין לנו בזה שום הבחנה אחרת אלא מה שבודקים את הגידין אם הגיע בהם חלקותא או לא וא"כ איך נוכל לסמוך בזה על בקיאותנו בבדיקת הגידין.

ועל זה כתב, דבעיקרא דמילתא אפשר לדון שאם מספר הנטרפים משאלות אלו אינו במדה מרובה דהיינו שגם בהעופות שיש להם ריעותא זו אינו שכיח כל כך שיגיע הריעותא לגוף הגידין היה לנו מקום לומר בזה דאעפ"י שאין אנו בקיאים בבדיקת צומת הגידין מ"מ אין זה חשיב ריעותא גמורה ומותר בדיעבד עכ"ל. ור"ל דאם היינו רואים שגם העופות שיש להם מחלה זו של הליחה אינם נטרפים בגידיהם, אם כן אין לנו לקבוע ריעותא חדשה לומר דהליחה עושה ריעותא, ועל זה מסיק שם, דבאופן שהליחה הקרושה אינו אדוק כל כך בהגידין ומתגרד בקלות מעל הגידין ומבין הגידין, שהנסיון מוכיח שבכח"ג אינו שכיח להיות ריעותא בגוף הגידין, בזה יש לסמוך על בקיאותנו בבדיקת הגידין עד כמה שידיעתנו בהכרת הגידין מגעת.

וכן אמר הטעם לפסק זה, דאם יורד כל כך בקלות, הרי זה סימן שזה סתם שומן או הליחה המצוי שם ונתקשה קצת שבכחאי גוונא לא נחשב עדיין ללקותא, ולכן הכשיר, אבל באופן שהליחה אדוקה ואנו יודעים שהמחלה גורם לפסיקת גידין הרי זה נקרא ריעותא גמורה, וגם אם אנו רואין ומוצאים את הגידים שלמים וחזקים הרי זה טריפה. ובזה ודאי אנו בקיאים לראות אם יש ריעותא כלל וכמו שכתב שם בסימן מ"ז.

וכן מבואר עוד בספרו (ח"ב סימן מ סוף אות ב) דאפילו אם הריעותא שבמקום צומת הגידין עוברת על ידי הדחה ולא נשאר שום רושם מהריעותא עדיין הוא נשאר בטריפותו אע"פ שלא ניכר שום ריעותא בהגידין עצמן. ע"כ. ועל כרחך דמה שכתב שם דבריעותא שאינה גמורה מהני בדיקה, אין הכוונה מחמת שהוא רק קצת ריקבון או מחמת ריעותא שעובר על ידי שטיפה או משום שנזרק רק קצת חומר המכלה הבשר, אלא הכוונה הוא דריעותא כזו אינה ריעותא כיון שאין שם אלא הליחה הרגילה ואין שם שום בשר רקוב שאם היה מתפשט בגידין היה מכלחו, ואף שאנו רואים שינוי בליחה דהיינו שהוא מתקשה קצת וכדו' כיון שאין ידוע ששינוי זה גורם לפסיקת גידין אין לנו לחשוש שזה נקרא ריעותא, (ואם היה מתקשה כ"כ שאינו יורד בקלות היה דעתו לאסור למעשה) אבל בנידון דידן שמדובר בריקבון, ואם יש קצת יותר חומר או דלקת קצת יותר גדולה הרי זה מתפשט בגוף הגידין ומכלחו הרי זה ריעותא גמורה.

- ג -

והרי ידוע לך מהעבר כשעסקנו ביחד בבדיקות שהיינו עושים בשחיטה אשר תחת פיקוח של אביך מו"ר ז"ל, כי הייתי מקבל ההוראות ממנו איך ומה לעשות, והייתי מקבל ממנו ההוראות כרב במקום, והיה מעביר דרכי ההוראות לכל הצוות. וכך היה הוראתו בבדיקת צומת הגידין של העופות.

כי יש לעשות תתך לכל אורך הרגל הצהוב שלמטה המחובר לחשוק, ששם מתקבצים כל גידי הצהוב"ג, ולראות על ידי תחיבות אצבע אם כל הגידים הם שלמים. וכן הורה למשש החלק של

השוק למעלה במקום הגידין החיצונים ואם לא הרגשנו שום קושי או שינוי בהמשמוש הכשרנו העוף.

ואם ראינו שם למטה ברגל הצהוב התקבצות של הרבה ליחה, או שהרגשנו ע"י המשמוש איזה שינוי שהוא קצת קשה או שזו משחו בפנים, נתחנו למעלה השוק במקום צומח"ג מבחוץ, ואז אם הגוש שהרגשנו או התקבצות יתר של ליחות, יורד בקלות דהיינו ע"י גרידה בצד השני של הסכין (ולא בצד החד) הכשרנו, דשם במקום צומח"ג החיצונים נמצא תמיד קצת ליחות ובכחאי גונא לא חשוב שינוי מן הרגיל, ואם הקושי הזה התקשה כל כך חזק שאינה יורדת בקלות הרי זה סימן שנעשה כאן לקותא במקום צומח"ג וממילא טריפה, והיינו אפילו באופן שלא ראינו שום שינוי ושום מראה אחר ושום בשר נרקב, רק דבר אחד שהליחה שנמצאת שם נקרשה שאינה יורדת בקלות, כיון שזהו ריעותא גמורה.

ואחר כך בדקנו גם שאר הגידים לראות אם אין לקותא זו גם בגידים התחתונים, שלפעמים היינו מוצאים ליחה קרושה מתחת לגידים העליונים, ולפעמים היינו מוצאים גיד אחד שהיה קצת נפוח ולא שטוח כמו כל הגידים, ואז לא הכשרנו אפילו אם מקודם בגידים העליונים היה הליחה הקרושה יורדת בקלות, דמכיון שמצאנו ליחה קרושה או שינוי בגיד היה נחשב ללקותא וטריפנו.

וטעם הדבר לכל זה היה, דאם לא היה נראה שום שינוי מראה ושום לקותא במקום צומח"ג, רק שהרגשנו על ידי משמוש חיד במקום צומח"ג שהמקום יותר קשה או יותר נפוח מבאופן הרגיל, ואחרי הכל מצאנו שהליחה היא קצת יותר מוקשה מן הרגיל ויורדת בקלות, הורה שזה עדיין אינו בכלל ריעותא שאפשר להטריף, אבל אם הליחה נרגש קצת יותר הרי זה נכנס בגדר לקותא, ושוב אין אנו בקיאים בבדיקה, ואז לא התחלנו לבדוק האם יש איזה לקותא בגיד עצמו או שהגיד שלם ובריא, דזה לא מעלה ולא מוריד, שממילא יש להטריף לדידן שאי"ב. ולפי דבריק שסמכנו על בדיקת הגידין היה לנו לסמוך על הבדיקה גם כשהליחה קצת יותר מוקשה כיון שאין כאן שום שינוי מראה כלל רק ליחה אדוקה.

אבל בנידון דידן היה ההוראה ברורה להחמיר ולא היינו נוהגים לקלוף סביב הגידין כלל. והאמת אגיד, דמתחילה אמרו לי שיש שאלה חדשה שמעוררים על זה, וביררתי אצלם מה השאלה, וכשנתברר לי הדבר אמרתי להם ששאלה זו אינה חדשה כלל, ומתחילת עבודתי במשחטה כבר יותר משלושים שנה שהייתי תחת הנהגת אביך מו"ר ז"ל היה קורה דברים כאלו מפעם לפעם, ובמקרה כזה היה האחוזי טריפה מאוד גבוהים, ולפעמים לא שחטו יום בשביל שלא היה עופות רק ממשק הזה, דכשהיה שינוי מראה כזה שהיה מגיע עד מקום צומת הגידין היינו מטריפים בלי שום טעדיק, ולא היה מגרדים שום דבר ולא בודקים בצומת הגידין, וזה נעשה הכל על פי הוראת אביך מו"ר זלתי"ה.

והחבדל היא, שכל הזמן שאני הייתי במשחטה לא היה השאלה נוגע יום יומית ולא היינו בודקים אם יש שינוי מראה כזה, כי בדרך כלל לא היה קורה דבר כזה, אלא לפעמים היה מגיע עופות ממשק מסויים שהיה לו הבעיה הזאת. והאיך ידענו שיש חשש של דלקות בשוק במשק הזה, דבזמנינו היה רופא ווטרינרי מטעם השלטונות שהיה בודק כל האברים הפנימיים של כל עוף ועוף אם הוא בריא, וכן היה בודק אם יש דלקת בשוק, וכשמצא דלקת בעוף היה חותך הרגל כמעט לגמרי ומשאיר הרגל תלוי בעוף, ואח"כ היינו בודקים את הרגל התלוש מחשש טריפות בצומח"ג, וגם אם הדלקת מגיע לצומת הגידים, ואם העוף יצא כשר זרקנו הרגל, וכמובן שבאופן כזה ידענו כבר שיש לבדוק יותר ביסודות כל העופות גם מחשש הדלקות.

וכאמור שהשאלה הזו אינה חדשה, וכבר היה לעולמים, אותו מראה בכתם הלבן, ומאותה סיבה דמתוך שריבוי החומר לא היה נספג בבשר השוק היה נוזל עד למטה נגד מקום צומח"ג, אלא שאז זה היה קורה מפעם לפעם לא כל יום, אלא שעכשיו השאלה הוא שכיתה בכל יום וגם באחוזים גבוהים מאוד, ולכן חוריתי לאיסור אם היה מגיע הכתם למקום צומח"ג וכפי ההוראה שהיה בזמנינו מאז ומקדם. וזה היה ברור כל זמן שהייתי במשחטה דעל שאלה כזו אף פעם לא נסינו לקלוף ולבדוק, או הכשרנו משום שלא חגיע הלקותא למטה או הטרפנו כשהגיע הלקותא למטה.

- ד -

עוד אמרת שאין זה בכלל ריעותא של ריקבון, דעד כאן לא החמירו הפוסקים שם אלא בנמצא קצת ריקבון וניפוח, אבל ניפוח לבד או שינוי מראה לבד אינו בגדר ריעותא, ורצית לדמות דלקותא

זה אינו בכלל ריקבון אלא כשינוי מראה לבד, דדוקא בבשר שהרופא גוררו נקרא ריקבון משא"כ בזה שהקרומים שסביב הגידין הם נמשכים היטב ונראים כברואים.

הנה כבר כתבתי שעל פי הוראת אביך מו"ר ז"ל היינו נוהגים להטריף גם את זאת, והטעם הוא פשוט, דהחומר הזה שמייצר דלקת וממית הבשר שבמקומו הרי זה כבשר שהרופא גוררו, והוא עושה ריעותא גמורה, ולשם זה ניתן שם זריקת החיסון כדי שיתוצר דלקת שם ויתגבר ע"ז ויתחסן העוף ממחלות, וכיון שהריעותא מגיע עד למקום צומת הגידין מחוייבים אנו לבדוק הגידין, ואפילו אם אנו רואים גידים שלמים ובראים אין אנו בקיאים בזה משום דקשה לבדוק ובקל הוא נטרף.

ומה שאמרת, דשינוי מראה לבד אינו אוסר, גם אני לא אסרתי משום דין שינוי מראה לבד, אלא משום ריעותא של דלקת, שהבשר שבאותו מקום הוא בשר מת ולקוי ומחוספס וניכרים שם רירים דלקתיים למי שמכיר ומבין, ויש הבדל גדול בין שוק רגיל לשוק לקוי כזה, ויש כלל גדול בדין שינוי מראה, דאם השינוי מראה הוא מאיזה לקותא יהיה מה שיהיה הרי זה מטריף, ודינו כבשר שהרופא גוררו כמבואר ברמ"א בסימן נ' (ס"ג) ובאחרונים שם.

ועד כאן לא כתב הש"ך (ס"ק יא) דשינוי מראה בלחוד כמו בלו"א או ברוי"ן או גע"ל דאין שום לקותא ולא נפוח מכשירין לגמרי, אלא כשאין ידוע שיש איזה לקותא חוץ ממנו, אבל כשידוע שהשינוי מראה נמשך מלקותא, אפילו אם אין הלקותא גדול כל כך הרי זה כריקבון. גם מה שכתב שם, דהיינו דוקא בנצרר הדם הרבה עד שכמעט אין הגידים ניכרים מפני הדם, הכי נמי בלקותא זה אין הגידים ניכרים מבחוץ עד שמורידים הריקמות שמסביב הגידים, ואילו בשוק בריא רואים הגידים דרך הרקמות בלי להוריד הרקמות האלו.

ומה שכתב הש"ך 'ריקבון' אין הכוונה שצריך רקבון דוקא, אלא דכשאין לקותא מצריך שיחיה רקבון אבל באמת כל בשר לקוי עם שינוי מראה דינו כריקבון כנ"ל, וכן מבואר בפרי מגדים בסימן נ' (מש"ז ס"ק ד וסימן מג ס"ק ה ובשפ"ד שם ס"ק ז) שכתב על דברי הרמ"א שם דכל שנשתנה מראית הבשר לריעותא הוי כניקב שם, דהיינו דוקא כשיש איזו לקותא בבשר דאז שינוי מראה מטריף, אבל שינוי מראה לבד אינו מטריף. ומשמע מזה דאם ידוע לנו שהבשר הוא לקוי דינו כבשר שנתמסמס, והוא בכלל ריקבון. וכן מבואר בסימן נ"ה (סעיף ו) דנשבר עצם השוק שלא במקום צומת הגידין אם חזר ונדבק שבר אל שבר יחזיו כשר לדין, וכתב שם הש"ך (ס"ק יז) דאם רק נשתנה מראה הבשר הוי ריעותא וטריפה, והיינו כיון שיש כאן שידענו שהשינוי מראה נמשך מלקותא.

ולא עוד אלא כל שינוי מראה הנמשך מלקותא חיישינן שהמראה נוצר מהלקותא ודינו כהלקותא, וכמבואר בפמ"ג בסימן ל"ג (מש"ז ס"ק ח) בשם התבואות שור דאם יש איזה לקותא תלינן השינוי מראה בלקותא וטריפה, שכתב שם שאם על הדורס והוא והם שותקים שמצד הלכה כשר ואין צריך לבדוק, אם בדקו במקרה וראו קצת אדום שבדרך כלל אינו מטריף, מכל מקום כאן כיון דעל הדורס הוי ריעותא ומטרפינן, וכן דעתו נוטה לאסור. וכמבואר היטב בסימן נ"ב גבי מראה ירוק דאם אנו רואין שינוי מראה ואין אנו יודעין ממה זה בא אם מתולדה או מלקותא, אז מסתמא תולין שבא מתולדה וכשר, אבל אם אנו יודעין סיבת הלקותא שממנו הוא בא אז שינוי מראה מטריף.

וזה הוא גם כן כוונת הש"ך לענין צומת הגידין, דאם יש שינוי מראה ואינו ידוע שיש כאן לקותא צריך שיחיה דם או ריקבון, דתלינן השינוי מראה בתולדה, אבל אם אנו יודעין שיש כאן לקותא שגרם לשינוי מראה כמו בסימן נ"ה ול"ג חיישינן שמזה בא השינוי מראה, וכיון שהבשר לקוי קצת ונשתנה מראיתו הרי זה כאילו נתמסמס ונרקב.

וכן ראיתי בלבושי שרד (סימן ו ס"יח) שכתב כך, וז"ל, נ"ל מסברא דכל שלמעלה יש נפוח ונמשך גם כן עד מקום צוה"ג, אע"ג דשם ליכא רק שינוי מראה, וכבר נתבאר בס"ק י"ב דבשינוי מראה אי"צ בדיקה כלל אפילו הכי בכחאי גונא הוי שינוי מראה ג"כ ריעותא, ודינו כאילו היה גם במקום צוה"ג אותו הנפוח, ודמות ראייה לזה ממה שכתב ה"ט"ז סו"ס ל"ג לענין היכא שיש לקותא בעור החיצון של חושט ובעור הפנימי ליכא לקותא רק יש בו רושם חולי קצת אף דאם היה אותו רושם חולי בכל החושט אינו מזיק כלל וכן אף שער החיצון הוא לקוי לגמרי ואילו לא היה בפנימי רושם כלל היה ג"כ כשר, מ"מ ע"י שער האי נלקה ובשני נראה רושם חולי דיינינן לאותו רושם כלקותא יעוי"ש. הכי נמי בהא אף דהנפוח אשר למעלה ממקום צוה"ג לבד כשר, וכן שינוי מראה לבד אף

במקום צוה"ג כשר גם כן, מ"מ בצירוף שניהם דהיינו שלמעלה ממקום צוה"ג יש נפוח ובמקום צוה"ג יש שינוי מראה דיינין לאותו שינוי מראה כלקותא, והוי ליה כאילו אותו הריעותא אשר למעלה ממקום צוה"ג היה גם במקום צוה"ג, כן נ"ל, וק"ל. עכ"ל.

עכ"פ חדבר פשוט דבמקום שיש לקותא ושינוי מראה הרי זה כנתמסמס ודינו כריקבון, והדבר פשוט דדלקת נחשב כלקותא, ומי שיודע אפילו קצת האידך נראה שוק רגיל, מבחין מיד שיש במקום זה בשר לקוי ורירים ואם הוא מתפשט עד הקרומים שסביב הצומת הגידין (שסביב הצומת הגידין אין בשר כלל כמבואר בשו"ת מנחת יצחק ח"ז סי' נ"ב בשם הדעת תורה דבתוך שיעור אצבע ואצבעים לא יצוייר הפסק בשר, ולמעלה מזה מקילין דאין בעוף צוה"ג עיי"ש). ואם זה לא נקרא ריעותא אז מה כן נקרא ריעותא.

ומה ששמעתי בשמך שאביך מו"ר ז"ל היה נוהג לגרד בחדקין לראות אם הוא בשר רקוב שהרופא גוררו. במחכ"ת זה אינו, אלא כך הוא הענין, הענף הקטן היוצא באמצע הדיקין כסנטימטר אחד לפעמים יש על ראשו כמין גוש קטן חום, ויש חשש שמא זהו אוכל שיצא מן המעי ואז הוא סימן שניקבו הדיקין, אמנם בעבור דהענף הקטן הזה תפקידו הוא כשהאפרוח נוצר בתוך הביצה הרי הוא מחובר בענף הזה להביצה וניזון על ידו, ויתכן שהגוש הזה הוא שיירים מהביצה, ולזה היה מסתכל כשהוריד הגוש דלפעמים היה נראה כחלמון מהביצה ואז היה מכשיר, ואם היה נראה כאוכל מן המעיים היה מטריף אפילו אם לא היה נקב, ולכן היה מגרד על הגוש לראות מהו.

- ה -

עוד כתבת, דכיון שהנפחות נתחווה מחזריקות וזה קורה רק מיד כשנכנס החומר בעוף, והמציאות היא שאינו ארס המחלחל ומשתנה לגריעותא מיום ליום, אין לזה שייכות לכל מיני ריעותות ודלקות שמכלים הבשר דכל זמן שאינה מעלה ארוכה משתנה לגריעותא מיום ליום, אין בזה שום סברה והגיון לומר שעצם החומר כבר מיתקרי ריעותא ודלקת ולחשוש על לקותא במקום צומת הגידים, ע"כ דבריד.

לא ידעתי מאיפה הוצאת כלל כזה דריעותא הוא דוקא דבר המשתנה לגריעותא מיום ליום, ולא בדבר שמעלה ארוכה לאחר זמן, הלא חז"ל קבעו שכל ספק טריפה צריך לעבור י"ב חודש לצאת מידי ספק, ועד שנה היא בכלל ספק טריפה אפילו אם נעלם הריעותא, עיין בפרי חדש בסי' נ"ה (ס"ק כז) ועיי"ש בפרי תואר דאפילו אם נתרפא נשארה באיסורה וכל שכן בלא נתרפא.

ואדרבה אם כנים דבריד שנתרפא לאחר זמן אתה מוסיף חומרא על חומרא, דאם חוששין לשמא חבריא אז אפילו עם חלקותא לא הגיע עד מקום צומת הגידין יש לחוש לשמא חבריא והגיע עד צומת הגידין וקילקל הגידין כמבואר בסימן ל"ג.

ועיין בשו"ת דברי חיים (תשובות נוספות סימן ו) שהשיב על מאן דהו שרצה להקל על פי סברות מהיכן בא בשר קמוט או שינוי מראה בושט, והשיב לו וז"ל, ולא זה דרך הראוי בחוראה כי בדורותינו אין אנחנו יודעין טעם לומר בטריפות שמחמת זה נעשה, ורק הראשונים או גדולי הדור המה רשאים ולא אנו חסרי דעת, ובכל גררא איסור דאורייתא שומעין להמחמיר, ולא תשמע למקצת מורים קולות מדעתם או מספרים חדשים, כי המה עתידים ליתן את הדין. עכ"ל.

וכן כתב גם בתבואות שור (סוסי' כט) דאין למורה להקל בשום ספק בעולם כי אם המפורש בפוסקים, דאין לשוקל לשקול במאזני צדק אם חספיקות שקולים, גם איזה נקרא ריעותא ברורה ואיזה לא, ובקל יכולים לטעות באלה, ואין להורות בזה כי אם לצורך גדול ובעיון היטב עם חברים המקשיבים, ועפ"י שיטת המחמירים, דדאורייתא הוא. ע"כ.

הכלל שאין לנו לחדש סברות בדברים כאלו, אלא בכל מקום שיש שינוי מראה ולקותא בבשר הרי זה נחשב כריקבון, וכיון שהריקבון מגיע עד צומת הגידין למטה אין אנו בקיאים לבדוק הגידין וטריפה.

- ו -

גם מה שמשמע מדבריד שאם חלקותא הגיע במקום צוה"ג אינו טריפה עד שמגיע גם בצוה"ג עצמם. אינו נכון, עיין במהרש"ל (יש"ש חולין פרק ד סימן טו) שכתב בשם אבי עזרי שאם יש לקותא או חתוכה 'בארכובה' ששם צומת הגידין ויש לחוש בו שנחתכו הגידין טרפה. וכן הוא לשון הרמ"א 'דאיכא מכה במקום צומת הגידין'. וכן מבואר בט"ז (ס"ק ח) שכתב, שאם נראה מתוך הניפוח שיש בו רקבון ונימוח יש לחוש וכו' משמע דבלא רקבון אין איסור אפילו שנשתנה מראה

הבשר מכמות שהיה, ע"כ. משמע דכל שנשתנה אפילו רק הבשר לבד ברקבון טריפה. וכן מבואר ביד אפרים שם עיי"ש.

וכן מבואר בשו"ת קנה בשם (ח"ב סימן מ אות ב) וז"ל, הנה מבואר מלשונם להדיא דאעפ"י דלא ניכר הריעותא בהגידין עצמן אלא שניכר הריעותא בין הגידין חיישינן גם כן לפסיקת אחד מהגידין, ע"כ. היינו דאפילו כשאנו רואים הגידין שלימים מטריפין, דאין אנו בקיאים וחיישינן שנפסק אחד מהגידין.

וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ז סי' נב) וז"ל, ומבואר בלבושי שרד (טריפות עצמות סימן ו סעיף יג) לחתיר דוקא אם יש הפסק בשר שלם בין מקום המכה לצוה"ג, ואז אין צריך לבדוק הצוה"ג כלל, אבל אם המכה מגיע אל הגידין ונגלה להם, אעפ"י שהגידין ניכרין היטב טריפה בעוף דק, ולא מהני בדיקה עיין שם, ובאמת כתב בדעת תורה שם דבתוך שיעור אצבע ואצבעים (דלמעלה מזה מקילין דאין בעוף צוה"ג) לא יצויר הפסק בשר עיין שם. ע"כ.

- 2 -

ואמנם דבר אחד לא ברור לי, כי מעולם אני זוכר שבדרך כלל היה השינוי מראה מתחיל מלמעלה ויורד עד למטה, וכעת ברוב העופות יש לקותא זה רק למטה במקום צוה"ג, ולמעלה במקום שעושים הזריקה נקי לגמרי, וכפי הנראה שלא נוצר הדלקת מהחומר שנוזל מלמעלה עד למטה, אלא כפי הנראה נעשה הזריקה במקום זה, וכן שמעתי ממומחים. והסיבה הוא פשוטה מאוד, כי כהיום מזריקים בפעם אחת כמות גדולה מאוד לרובות ויותר, ובודאי שלא רופאים מומחים מזריקים היום, רק תאילנדיים גוים שאינם מומחים כלל, והעבודה רבה וממהרים, וקשה להם לדייק על כן הם מזריקים היכן שנוח להם, ויתכן שאי אפשר להמשיג לחשתלט על כל כך הרבה מזריקים בבת אחת.

ולפי זה השאלה הוא חמורה ביותר, שהמזריקים אינם מזריקים במקום שיש חוראה להזריק דהיינו למעלה במקום חיבור השוק להירך, אלא מזריקים איפה שנוח להם ואיפה שיותר קל להם, והדבר ברור דמחט הפוגע בשוק של אפרוח בן 7 ימים הוא עלול להפסיק גידים, ואם הוא מזריק במקום צוה"ג יש לחוש לפסיקת גידין מחמת המחט, וכמבואר בחכמת אדם (שער איסור והיתר כלל כד דין טו) שכתב, אם יש שם חתך במקום צומת הגידין זה בא מעשה לדינו והטרפנו. ולא גרע משבר במקום צוה"ג שמבואר בסימן נ"ה דאף דבשבר אל שבר יחדיו ידבקו העוף כשר אבל אם הוא במקום צוה"ג טריפה, דמכיון שהיה שם שבר יכול להיות שנקרעו הגידים ואין לא בקיאים בבדיקת צוה"ג.

והנה בשו"ת מנחת יצחק (ח"ז סימן נה) מתיר בדיעבד אם הזריקה נעשה בהאפרוח סמוך לחצי עצם העליון של השוק, אשר בודאי לפי קטנו חוי יותר מהשיעור של אצבעיים בגדלו, דבכה"ג מצטרף הספק שמא לא הזריק במקום צוה"ג עם הספק שמא לא נגע מחט הזריקה בהגידין עצמן. ומוסיף שם, דהעיקר מה דלא מחשבינן בנשבר העצם במקום צוה"ג לספק דילמא לא נפסקו הגידין, כתב בלבו"ש (בפתיחה לשבירת עצמות אות ל"ח) דלא חוי ספק, כיון דרגיל שיתקלקלו הגידין בנשבר שם, ואם כן הוא הדין לכאורה גם כאן בזריקת העופות היה צריך להיות אסור, וכתב שם, דבנידון דין דחמיתעסקין בזה חמח מומחין לאותו דבר ומדקדקין לתחיבת המחט סמוך לעור ולא בעומק הבשר שלא יזיקו את העוף, אם כן שפיר חוי ספק ספיקא, שמא לא נגע חמח בגידין ושמא אין שם צוה"ג. עכ"ד.

ואם כן יש לדון דכהיום שאין המתעסקים בזריקות מומחים בזריקת העופות, אלא סתם גוים תאילנדיים שאינם מומחים כלל, ואי אפשר לסמוך עליהם דחרי החוראה הוא ודאי לעשות הזריקה רק למעלה, וגם אין אנו יודעים שעשו עכ"פ סמוך לחצי עצם וממילא אין כאן אפילו ספק אחד, ולפי זה יש חשש יותר גדול בזריקות אלו שבמקום צוה"ג.

ובטח אתה זוכר הסיפור של הכרסים בחו"ל (באורגואי) שאביך מו"ר ז"ל עמד בתוקף להטריף על כל שינוי מראה במשחו דק, ואף אחד לא הבחין בזאת רק הר"ר רפאל ליפשיץ שליט"א הבין בזה, והטריפו אז על פי הוראת אביך מו"ר ז"ל אלפי בקר שהיה הפסד של מאות אלפי דולארים, ולא בדקו אז בתוך הכרס לראות אם יש איזה רושם גם בפנים, אלא הטריפו אפילו אם רק היה שינוי מראה מבחוץ על הכרס, ורק הר"ר רפאל הנ"ל אמר שיש בזה ריעותא, והכל בשביל שהיה ספק של שמא ניקב הכרס, והיה מושב ביי"ד על זה והחליטו שמכיון שיש אחוזים גבוהים ורק הר"ר רפאל מבין בהריעותא, ויש חשש שיהיה איזה פעם בהמה שיש לה הריעותא ולא יראוה, על כן החליטו

לא לחמשיך לשחוט שם אלא נסעו לשחוט בפולין, הגם ששם הבשר הרבה יותר יקר, ואם כן כל שכן בנידון דידן שיש ריעותא כל כך גדולה וחשש כל כך גדול שיש לעמוד על הדבר ולתקנו.

- ח -

ולעצם הדבר שכתבת שאין לשנות מקום הזריקה לחזרה, הוא אמת ויציב, דבחוזה יש תבעיות של מחט בחלל הגוף, כמו שכבר הורה אביך מו"ר ז"ל. ובנוסף שגם שם בחזה יכול להיות השאלה שחלק מהחומר התריף ירד לחוץ ויגיע למטה מול הדקים או מול הריאה ששם אין הרבה בשר ויאסר, דבר שלא נבדק כלל עד היום, ולהיפך, בהודו שעושים הזריקות בין הכנפיים (במקום שנקרא בלשונם תעלה) לפעמים גם שם לא נספג החומר במקום, והחומר נוזל עד מתחת לכנפיים ונעשה שם דלקת, ובכחאי גונא היינו אוסרים על פי הוראת אביך מו"ר ז"ל, ולפעמים היה מגיע חטריפה במשק לקוי לכדי שלושים אחוז, וע"כ אין התיקון על הענין לעבור לזריקות בחזה.

היוצא לנו מכל זה דבהלקותות המצוים מחמת הזריקות הרי בימים מקדם גם הטריפו אותם בהוראת אביך מוריניו זצוק"ל ומטעם דנחשב כרעותא במקום צומה"ג ואא"ב בזה א. מטעם עצם הרעותא דיש בו רקבון וכדו' ב. מטעם השינוי מראה שבאופן דידן שריעותא לפנינו שהרי נתנו הזריקה מטריף ג. נתוסף כהיום שהכתם הוא יותר למטה יש חשש שמא נגעו עם המחט בגוף הצומה"ג.

ואין להתיר מטעם דהחומר אין נחשב ללקותא דאין נוגע בהגידים דמבואר דלהלכה וכן היתה ההוראה בכל השנים דאין נ"מ אם נוגע בהגידים עצמם וכן מבואר בשו"ת קנה בושם הנ"ל דהחומר מכלה הבשר הרי הוא מלקה הבשר שהוא נגד הגידים.

זהו מה שנלענ"ד לחורות בדבר זה לחומרא ולא לשנות מהוראת אביך מו"ר ז"ל שהיה נהוג עד עתה, ואנא שים לבבך לדברי אלה ואל יקל בעיניך ותחליט את אשר לפניך, לברר מקחה של תורה כדת וכיאות, ואחתום בברכת שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול, והשי"ת יעזור לשנינו שלא נכשל בדבר הלכה.

ידידך הטוב הדורש שלומך באמת כל הזמן

דוד